

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОМУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 246 (4730). 1960 ч. октябрь 19, среда. | Өртөө 20 көп.

СЭКП Төп Комитетинде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Целлюлоза-саазым үлөтпүрүнүң ажылдакчыларының Бүгү-эйзел чөвүлел хуралын 1960 чылдың ноябрь 29-тан декабрь 1-ге чедир Москва хоорайга Кремльдиң Улуг орауунга эрттирер дугайында доктаалды хүлээп алган.

«Целлюлоза-саазым үлөтпүрүнүң хожудаашынын узуткаар талазы-биле хемчеглерниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1960 чылдың апрель 7-деги доктаалының күүселдериниң чоруп турарының дугайында илеткелдерни болгаш дыңнадыларны чөвүлел хуралга дыңнаар болгаш чугаалажы көр.

Чөвүлел хуралдың амылынга целлюлоза-саазым үлөтпүрүнүң болгаш саазым кылыр машина тудуунуң буюрунгерлериниң уауртукчу инженер-техниктиг амылданчылары болгаш амылчыныры—чаарткычылар, эртемшилик болгаш төлөвил-конструктор институттарының, целлюлоза-саазым үлөтпүрүнүң буюрунгерлериниң тудуун боттандырып турар тудуу организацияларының, экилдерден республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринин, Курланызынын, Күрүнениң эртем-техника комитеттеринин, Улус ажыл-агый чөвүлелдеринин, министрстволарының болгаш ведомстволарының, партия, совет, профсоюз болгаш комсомол организацияларының ажылдакчылары киржир.

ПРОПАГАНДАНЫҢ КҮЧҮЛҮГ ЧЕПСЭЭ

Идеологтуг ажыл болза бистин сайгамчактыг перепективалымысты амыл алырдыр, массаларын буртунар кыйгырар, сорук кыныр, мобилизация болгаш организастаар, амдыралды комсомунтиг бау-биле чаартырың илдепелги болгаш дээштиг фактору болур хүлээлгелг дээрзин идеологтуг айтырылдар талазы-биле чоктаа чаа СЭКП ТК-га болгаш чөвүлел хуралга оңа чугаалап айткан. Кино уран чүтүл болза партияның ол идеологтуг фронтунуң кол участогунуң бирээзи болушкан, совет улустун улаан-бодал талазы-биле амдыралыңа чугула ролду ойноп, пропагандаң күчүлүг чөпсө бооп турар.

Бүгү чурттаазы дег, бистин областа кинотеатрларын болгаш кино көргүзөр черлерин, көжөр киноларынң саны азжок өскөн. Ам бисте дегем экраның чаа кино театрлар бестин бар апарган болгаш доктаамал кино үндүрер чүс чөзөрби ажыг черлер бар. Совет тывалың 15 чыл оңа тураскалган «Ан-көк хемнин кижилери» деп уран-чечен баштайгы тыва кино ам удаас областың кинотеатрларыңа, клубтарыңа үнүп өгөлөөр. Мында колдуунда-ла бистин тыва артисттеринс ойноп турар. Сөөлгү чылдарда бисте үлөтпүрүнүң болгаш кезде ажыл-агыйның муракчы дуржуугазын, эртемниң, техниканың шыла-рангай чаа чедишкенирин көргүскен киноларын, кино-журналдарын саны көвүдөн. Олар пропагандаң күчүлүг чөпсө, ажылчы чоннарының улаан-бодал талазы-биле хүн бүрү калбак херектеги апарган.

Оң-биле кады областа ажылчы чоннарга кино көргүзүлгелерин хандырдылаан ам-дөө багай организастап, ову пропагандаң күчүлүг чөпсө болтурар талазы-биле областың культура өргөлдүлгөниң кинофикация талазы-биле өш Билинов өргөлдүлгөниң килдизинден өгөлөөр, чамдык райкүсөөмнарның культура килдистеринге чедир кошкык хемчеглер ап турар дээрзин шутт чугаалаа чөгүүр. Илангыя бо чылдың кино көргүзүлгелериниң талазы-биле илги болгаш үшкү кварталдарында планың обласка нияттиң-биле күүсеттингөөни маңда тодаргай чыккө болур.

Оон аңгыда кино көргүзүлгө чигеле ашла чымдызының планыңче сагыш салгаш, оң перепутарыңче база чаа-чаа солун кинолар дугайында чонунг негедерлеринге барык кичигей салбас фактылар бар. Чөөн-Хемчик районунң Шемиде «Большевик» колхозта киномеханиги өш Кызыл-оол чогуу-ла илгиди. Оң улумундан сөөлгү үдө манда көргүзүлгелериниң саны дыва өвөөжөн болгаш улуг намылг колхозчулар барык-ла кинога келбестөөн. Бо тоарымча чок чорукту манда өш Септальдер секретарының партия организациязын база өскөрбөй турар. Ол-ла районун Хөндөргөйдө

Куйбышевтин улус ажыл-агый чөвүлелиниң В. И. Ленин аттыг металлургия заводунуң тудуушкунунга болгаш дериг-херекселдерин элтеп тургузарыңа оңа шылгараан ажылдакчыларга Социалистиг Күш-ажылдык Маадыры атты тыпсыр дугайында ССРЭ-нин Дээди Сөвединин Президиумунун ЧАРЛЫ

В. И. Ленин аттыг металлургия заводунуң тудуушкунун болгаш дериг-херекселдерин элтеп тургузарыңа үзүндө чедип алганы шылгараңгай чедишкениңер дээш Ленин өрдениң база «Надыр болгаш Маска» алдын медальды тыгыштышаан, Социалистиг Күш-ажылдык Маадыры атты тыпсыры болза:

1. Мария Андреевна Белякина—«Металлургия» трестин кровельщици.
2. Сергей Григорьевич Букин—РСФСР-ниң Тудуу министрствозунуң «Металлургияпромонтаж» трестиниң Куйбышевте монтаж өргөлдүлгөниң элтектилер бригадирин.
3. Константин Иванович Любев—Куйбышевтин улус ажыл-агый чөвүлелиниң В. И. Ленин аттыг металлургия заводунуң ардилериктилер бригадирин.
4. Иван Тимофеевич Хабаров—Куйбышевтин улус ажыл-агый чөвүлелиниң № 2 тудуу-монтаж өргөлдүлгөниң баянчылар бригадирин.

ССРЭ-нин Дээди Сөвединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ. ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ. Москва, Кремль. 1960 чылдың октябрь 17.

ССРЭ-нин Дээди Сөвединиң Президиумунда

Куйбышевтин улус ажыл-агый чөвүлелиниң В. И. Ленин аттыг металлургия заводунуң тудуушкунунга, оңу элтеп тургузарыңа болгаш төлөвилдеринге, а ол ишкан ол заводка тургузар бөдик буюруктуг нарны дериг-херекселдерин кылырыңа чедип алган чедишкениңер дээш ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиуму 1960 чылдың октябрь 17-деги Чарамы-биле оңа шылгараан 596 ажылдакчыларын ССРЭ-ниң өрдениң болгаш медальлары-биле шаңнаан.

Ленин орден-биле шаңнатканнар болза: «Металлургия» трестиниң өргөлдүлгөни К. С. Афанасьев, «Металлургия» трестиниң штурманжурал бригадирин В. М. Билинов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күрүнө комиссияны өргөлдүлгөни начальниги А. Ф. Белов, «Металлургияпромонтаж» трестиниң элтектилер бригадирин Г. Н. Гайдар, Ленин аттыг металлургия заводунуң цех начальниги В. И. Григорьев, Сталиновуң улус ажыл-агый чөвүлелиниң Чаа-Краматорск машина тудуушкунуң заводунуң слесарь-эптектиңи Н. Н. Григорьев, В. И. Ленин аттыг металлургия заводунуң улуг кран машинниги К. С. Дроздова, В. И. Ленин аттыг металлургия заводунуң токары В. П. Егоров, В. И. Ленин аттыг металлургия заводунуң илгит протак станшын кол оператору И. Ф. Житченко, В. И. Ленин аттыг металлургия заводунуң төдөлөлгөни кол инженерин П. А. Иванов, «Металлургия» трестиниң дашчылар бригадирин А. Н. Касаткин, Сталиновуң улус ажыл-агый чөвүлелиниң Чаа-Краматорск машина тудуушкунуң заводунуң кол инженерин турган Н. Н. Киселев, «Металлургия» трестиниң элтектилер бригадирин

ОКТАБРЬ БАЙЫРЛАЛЫНГА УТКУШТУР

Парлакчыларның чедишкени

Областың культура өргөлдүлгөни тигорфилозиң парлар цегиниң ажылчылары байырлап мурунун социалистиг чарыжыңа кирешипшаан, октябрь айның буюрууге планын 105 хуу күүсөдир деп бедиткен чаа хүлээлгени алган. Нептиң аңгы-аңгы бригадаларының аразында калбарган чарышка Т. Щеголова удурган бригада сентябрь айда планын 164 хуу күүсөдир бирини чери алган. Нехте буюрууге мурунчыларының хүлээлгени өзүп турар. «ВФ» деп машинада ажылдап турар парлакчылар Елдокимова, Скобелин, Газанов, Яровой олар планын ай сайында 140 хуудан кудулатпай келгенер.

Улуг байырлаага күш-ажылчы бөдик көргүзүлгелериг ужуражыр дээш цехтиң ажылчылары бо хүннерде күженишкениңг ажылдап турарлар.

О. СИМРИН-ООЛ.

ҮРЕЗИН АРЫГЛААШКЫНЫ

Улуг-Хем районунуң «Х Улуг хурал» колхозу ажыл-агый өргөлдүлгөни тей шаңында үрезин арыглаашкыны үргүчүлөп турар. Инда шаң өргөлдүлгөни өш Филимонова баштаган 25 колхозчу херезженер ажылдап турар.

Сөөлгү хүннерге чедир олар 70 тонна кызыл-тасты, 15 тонна суламын, 20 тонна чиге-тарааны арыглаан. Оон аңгы 50 тонна картофель үрелиниң сорттап ылгаан. Ам үдө колхозтуң үрезинериниң 70 хуузу арыглаашкыны берген.

Үрезин арыглаашкынынга Карамал, Николова, Хабарова, Седен өш ажылдап, хүн бүрү ажыл норманын 150 хуудан кудулатпай күүсөдир турарлар. Колхозчу херезженер бригаданы үрезин арыглаар ажылды Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чык оюнга уткуштур бүрүн доозар деп шийирээленир.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Мал чөмүн кыштагларже

Чаа-Хөл районда Ленин аттыг колхоз мал кыштагларында белектелген организасты чорудуп турар. Бо хүннерде 12 кыштагларын септелген доозулан. Бо ажылды тус-хай авеноар болгаш малчынар чорудуп турар.

Ладарыкпай, Дасык ишкан болдуңу кажааларын эки септеп, кыштагларында чадым эдектериң четтири-биле белектелген алган малчынар төд.

Моң-биле кады амгы кол кичээлгейн кыштагларже мал чөмүн сөөртүрүчү угаандырып турар. Колхоз баштаар чери бо ажылда 1 автомашинамы быжыгалап, малчынар терге-биле база сөөртүп турар.

Колхозтуң кыштагларында бо хүннерге чедир 100 ажыг тонна сизген, 115 тонна саван, 40 тонна зеленка чедиртинген. Мал чөмүн сөөртүрүчү эштер Зотов, Дугар, Сарыг-оол олар эки ажылдап турар.

М. АСПАН-ООЛ.

476 кезекти чагыткан

Улуг-Хем районунуң «Х Улуг хурал» колхозунуң колхозчулары 1961 чылда кижиги бүрүгү чагытканы болур дээш төп, область солуннарын, журналдарын массалык-биле чагыдып өгөлөөн.

Колхозчулар «Шыны»—180, «Тыванская правда»—90, «Тыванын амыктарын»—206 кезекти болгаш солуннарын, журналдарын чыл база чартык чыл хуусаалыг 15 муң рубль түңгө чагыткан. Солун чагылазынга Байыр-оол, Мендот, Милухин олар илдепелги кирип турарлар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Хову турлаанга

БНО-нун Боз Ассамблеязының XV сессиязынга Никита Сергеевич Хрущевтин чугааларын ажылчы чон, делегейиң депшилетиг бүтү кижикер кончук кичээлгейинг, калбак танымын турар. Сут-Хөл районда «Адан-Маадыр» колхозтуң хову турлаанга чоктаа чаа солун танылдыг болган.

Анаа өсө ап чүве чугаалаан кижиги бүрүгү каш далайр күженишкениңг ажылдарын илдерип турган. Ол болза Төрөн чуртунуң күчү-шымалын улам быжыдыралга, делегейге тайбың дээш демиселег бычкан бол, күш-ажылчы үдүг болур

Комбайнер Х. Сарыгларын чугаалаан болза: — Төрөн чуртунуң тараа курлавырынга өвөөш өвөс эки шынардыг таралып урушкан мен. Делегейге шынымың, чөптүг херек дээш демисел тилөөр. Никита Сергеевичиниң алдар кадымы, оң быжыг эл-тайбың дээш ажыл-чорудулазыңны улам чедишкениңг болурун күүсөдир.

Колхозчу тараакчылар келир чылды дудуңдө хынамчалыг белектенириң, тараа фолдузун күүсөдирин хүлээлгелер. Ажылдың буюрун, эки шынары дээш чарыш улам үре-түнөөдиг калбарып турар.

О. БОРАШ.

Областың партия активиниң хуралы

Областың партия активиниң дүүн, октябрь 18-те болган хуралы СЭКП обкомунуң секретары өш М. Мендунуң идеологтуг ажылдың айтырылдарының талазы-биле илеткелни дынаан. Хуралга СЭКП обкомунуң секретары өш Н. Кроткий, СЭКП-ниң Чаа-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң өргөлдүлгөни өш Ф. Благинин, СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары өш Ф. Сиринсо, партияның Барыш-Хемчик райкомунуң секретары өш М. Очур-оол, СЭКП-ниң Таңды райкомунуң секретары өш Н. Биче-оол болгаш өске-дөө эштер санал бергенер.

Областың партия активиниң хуралының дугайында өтчөттү солунуң дараазында померлериниң бирөөзинге парлар.

Чаржып турар облазвыста

Хакас автономнуң областың ажылчы чоннары областың 30 чыл болган байырлаалыга белектенип турар. Ол байырлаага адар болдурган социалистиг чарыжың хуусаа бетинде күүсетингелениң дугайында медээлер Богданган болгаш Шарадан, Сордан болгаш «Абакан-Тайшет» демир орук тудуундан бо хүннерде көзүп турар.

Муруну Сибирь демир оруктуң тудуучулары Вячеслав Кежидир көвүрүңгү тудуун дооскан. Сибирьтин улуг хемик кежидир көвүрүңгү, баштайгы демир орук составы маддинист Владимир Бойко башкарып кежирген. Ол, «Абакан-Тайшет» демир орук тудуунга херектээр материалдарын өкөөлгөн. Ам ийи-үш хонган-ла Вячеслав Кежидир салган көвүрүңгү автомашиналар шуугу өгөлөөр.

Хакасияның «Москва» союзунуң малчынары боттарының байырлаалыга күш-ажылчы чедишкениңериг ужуражып турарлар. Союзтоң хойжылары дук кыргычдызын чыл келген тудуу-ла көвүдизип турар. Олар бо чылдың дук кыргычдызынын талазы-биле обласка эң дөдө сөөргүзүңгү чедип ап, чүдгө дук кыргычдызында 5 млн. 300 муң рубльдин оруктамы алганнар. Союзтоң бүтү хойжыларын кол бүрүзүңгү-не ортума-биле 6 кг дук кыргыч алдынган. Кадарын Михаил Матвеевич Баркалов бодунун каларып турары

Владивосток. «Главвазостоктудунуң» бажынарның улуг-улу кезектерин кылыр өң баштайгы завод мында хуусаалыңдан өрте дужааттыган. Ук заводту долуу-биле механизастаан болгаш ам чылдың-ла 30 муң дөрбөчтин метр чуртталга шөлүн хандылар. Ол дөдөгө барык-ла 80-80 кварталыг; 14 бажынар-дыр. Анаа бажының бүтү-ле кезектерин—ханаларын, дөвирлерин дээш өске-дөө чүдүлгелерин кылып турар. Бажынарның дагыгы ханаларын керематтиг бетондан кудуп тургашкылар. Ол чаа материалдык шынары дыкы эки.

Ол чаа буюрудгө чериниң чамында чылда-ла 21 муң дөрбөчтин метр чуртталга шөлүн бөөр база бир улуг завод туттуңуң турар. Ол ийи буюрудгө черлерин каттышкан, чуртта эң улуг заводтарының бирээзи болур. Чуртуга: бажынарның улуг-улу кезектерин кылыр заводтуң кол чортуу. Манда бажының дагыгы ханалын кылыр. СЭТА-ның фотохрониказы.

Фото Н. Назаровтуу.

Каа-хемчилерниң күш-ажылчы чедишкннери

Чаа-чаа чедишкннер дээш

Бистиң алдарыг чеди чымчыстың ийги чымында Каа-Хем районунуң бүгү ажылчы чоннары күш-ажылчы чедишкннери болуздан, Улуг Октябрынң 43 чыл оюнун байырлаады чаа-чаа белектерин тургузуп ап, Каттышкан Инженерлер Организациязын Кола Ассамблеязының XV сессиязында тайбыны камгалаар дугайында Н. С. Хрушевтиң чабыштыг чугааларына сорук кирип, улам күженишкнниң ажалда туралар.

Колхозчу тараажыларны болгаш механизаторларны шыгарангай күш-ажылчыны ачы-биле күрүнеге тараа саар хүлээге күсеттинер. Төрүн чуртка 18 муң ажыг тонна тарааны бербишаан, үрзин болгаш бүгү фондустарны четкелден алганнар. Колхозтарны шындеринде бүгү тараалар ажал алынган. Ам күсүр чер андарылазы, саваз бөлери бүгү черлерде чоруп турар.

Оон-биле чергелештир мал ажылчыны ажалдакчылары база багай эвес түнелдерин чеди ап турар. Мону колхозтарда мал ажылчыны продуктуларын бугуруп турары-биле күргүзүп болур. Чижээ, ээти 1959 чылдын 9 айларында 11011 центнерин бугуруп турган бола, бо чылдын 9 айында 11133 центнерин, сүтү—14204 центнер турганыга уаар 1880 центнерин, дүктү—729 центнерин орунга 711 центнерин бугуруп турган. Ычангаш эт саарынын планы 101,5 хуу, сүтү—128,3 хуу, дүктү—104,4 хуу күсеттинген.

Мал ажылчыны продуктуларын бугуруп турары, саарын көвүдээр талазы-биле «Октябрь 30 чылы» колхоз (даргазы эш Бологов) чык күргүзүлгө боуп турар. Ол ажыл-агый эт бүдүрериниң болгаш

саарынын, база мал чемнери белектеринин талазы-биле СЭКП райкомунуң болгаш райкүсүмунуң шилчир кызыл туугу үшкү кварталда түнелениде чаалап алган, быжыг туудуп турар. Ук артель күрүнеге саткан малын ортумак дензинин талазы-биле районда бирги чери ап турар.

Сүт бүдүрерин, ону күрүнеге саарын улгатырып турар чамдык ажыл-агыйларны күргүзүлгө база өөрүнчү боуп турар. Ол талазы-биле шилчир кызыл туугу туудуп турар «Кызыл туу» колхоз (даргазы эш Дикуннов) бо чылдын 9 айларында 1431 центнер сүтү күрүнеге саткан, бедиткен социалист күлээгезин күсеткен «Совет Тыва» колхоз (даргазы эш Ломасев) мурну чыдарга дүктү бугуруп турган болгаш саар талазы-биле жожулангай ажыл-агыйларын бирээш турган бола, бо чылдын барык 4 тонна дүктү саткан, хүлээгезин алдарынык күсеткен. Ол ышкаш «Коммунизмче орук», «Октябрь 30 чылы» Ленин аттыг колхозтар дүк бүдүрер болгаш саар талазы-биле база эрестит ажылдааннар.

Бисте чер ажылчылар мал ажылчы жожулан турар болганда бо талазы-биле ам-лаа шилчирлээр айтырыллар хей бооп турар. Оларнын бирээш бола, мал өстүреринин планын күсетип болур. Колхозтарда бо чылдын бүгү чүшү малдарнын баш сааны өстүреринин планы күсеттинген.

Оон ынай малдык чаш төлүн камгалап ап турарынык хуузу дыка куду. Чижээ, ортумак сан-биле алдыга колхозчу сектор 190 төрүүр хойлаан на 59 хураганарын алган. Бо талазы-биле «Тилселге», «Ленинчи орук», «Совет Тыва», «Коммунизмче орук» колхозтар эң куду көргүзүлгө. Ол ажыл-агыйларда 190 төрүүр хойлаан на 33—48 хураганарын доруктуруп алганы чөгенип. Ол чепсек, жожулангай чорукту чайладырыче партия, совет организацияларын болгаш көдээ ажыл-агыйнын тускай эртемниглеринин база бүгү малчынарнын күжүн улгандырар бис.

Келир чылдын дүжүдүнүн үнденин—күсү чер андарылазынын планын күсетеринче бүгү механизаторларнын күжүн мөөнээр-биле казы мал камгаладымыкынчыне белек келче кирген бис. Мал кажаларын септерин, малчынарнын чурттаар бажынарнын туудар болгаш септерин, фермаларга болгаш тураларга мал чемини кураадыларын өөрүтүп чедирер—бо бүгү бистиң мурнувуста кышка белектелиң хүн айтыры болуп турар.

«Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы» Ленин аттыг колхозтар дүк бүдүрер болгаш саар талазы-биле база эрестит ажылдааннар.

Бисте чер ажылчылар мал ажылчы жожулан турар болганда бо талазы-биле ам-лаа шилчирлээр айтырыллар хей бооп турар. Оларнын бирээш бола, мал өстүреринин планын күсетип болур. Колхозтарда бо чылдын бүгү чүшү малдарнын баш сааны өстүреринин планы күсеттинген.

Оон ынай малдык чаш төлүн камгалап ап турарынык хуузу дыка куду. Чижээ, ортумак сан-биле алдыга колхозчу сектор 190 төрүүр хойлаан на 59 хураганарын алган. Бо талазы-биле «Тилселге», «Ленинчи орук», «Совет Тыва», «Коммунизмче орук» колхозтар эң куду көргүзүлгө. Ол ажыл-агыйларда 190 төрүүр хойлаан на 33—48 хураганарын доруктуруп алганы чөгенип. Ол чепсек, жожулангай чорукту чайладырыче партия, совет организацияларын болгаш көдээ ажыл-агыйнын тускай эртемниглеринин база бүгү малчынарнын күжүн улгандырар бис.

Келир чылдын дүжүдүнүн үнденин—күсү чер андарылазынын планын күсетеринче бүгү механизаторларнын күжүн мөөнээр-биле казы мал камгаладымыкынчыне белек келче кирген бис. Мал кажаларын септерин, малчынарнын чурттаар бажынарнын туудар болгаш септерин, фермаларга болгаш тураларга мал чемини кураадыларын өөрүтүп чедирер—бо бүгү бистиң мурнувуста кышка белектелиң хүн айтыры болуп турар.

Камбайнер деп алдарыг атты 1956 чылда чеди алган мен. Төрөөн колхозумга элөөн ажылдап турдум, мени Совет Армиянын хурааленинде келдирткен. Оон 1959 чылда чанып келгеш база катан камбайнерлеп ажылдай берген мен. Мениң «СК-3» деп камбайны хүлээди берген. Бо чылдын бистиң колхоз тараа кезилдениң өскө камбайнерлар оладан эгелөөн болгаш ажыл кончук бачым болган.

Бо чылдын 510 гектар черин тараанын кестиргеш, оң иштиңен 365 гектарны камбайн-биле чып бастырган мен. Чып бастырынын планы 12 гектар турда, хүнүн-не 27—30 гектарны чып бастырып турдум. Мени камбайнын биче-даа каа доктааш дивен.

Камбайнын оксаал чок ажылдаарына, Кызылдан шөптөп келген чолачылар Чемеел болгаш Гуртовой олар улуг саарлар чедирген. Оларныкы кызымак ажылдаанынын түнелениде, камбайндан тараа дажылгазы хенанг-даа каа оладан көрбөөн.

Мен чедишкннеримниң база бир кол үнденин бола, дузалыкым Кара-оол Өшкү-Саарын эки ажылдаанында. Оң хары ам-лаа он чеди чептеш, ол хирезинде ажылга кызымак оол. Удаас сурагаг камбайнер боуп бээр дээринге бузур мен. Анык эжимге дуржулган харам чокка дамчыды берип турар мен.

М. БУРДАКОВ,
Ленин аттыг колхозтун
комбайнери.

НОРМАНЫ ИЙИ КАТАПАН АЖЫР

«Беларусь» деп тракторун башкарычымы мен. Бо чылдын сентябрь 28-ке чедир ол трактор-биле чымчак андарылаага шилчидерге 861 гектарны кылган мен. Хүн норманы үргүлчү ажыр күүседип келдим. Күсү чер андарылазын киргеш, он хонук дугузунда 60 гектар чери андарым. Хүнде 3 гектар чер андары тургаш, 6 гектарны андарып, норманы ийи катап ажыр күүседип келгеним ол.

Мен тракторум ынай бээр сайгарып октаарыга эптиг, башка-рарга хаа чок. Оң ымыг шынары норманы ажыр күүседиринге дөгүм боуп турар. Күсү чер андарылазынын үзениде 40 ажыг литр кывар-чаар чүдүлү кампап алган мен.

Тарылга соонда мен 106 гектар кукурузаның чыгы ажаалдазын дааскан. Кукуруза эки үзүн дээш оң бок үнүштерин арыглап, одургулар аразынын ажалдакчынын хынамчалыг чоруткан мен. Бир эвес ол ажылды кичээгэй чок чорудар бола, үнүштерин дамыларын тура бастырып кааптар болгай. Мен болгаш өскө-даа эштерин кызып ажалдааныныкын түнелениде, гектар бурузунден ортумаа-биле 300 центнер ногаан масаны алган бис.

Сиген кезилдениң үзениде база-ла күженишкнниң ажылдаан мен. Волокуша-биле хүнде 25 гектар черинд сигенин бөдүрер тургаш 50-ли, дырбааш-биле 40 гектар черинд сигенин бөдүрер тургаш, 80 гектарны бөдүрүп, норманы ийи катап ажыр күүседип турганым ол.

Мен тракторун хүлээп алырымда 500 шак ажалдаан турган. Ам нинти-биле 2000 шакта кандыг-даа септелге чокка ажалдаан.

А. МИЖИТ-ООЛ,
«Бурунгаар» колхозтун
тракторизи,
район Советиниң депутаты.

Саанчыларның амдыралы

Мергенниң бо фермазынга дөрт чыл ажалдап келдим. Бисте он саанчылар бар. Саанчылар шүптү бажынар-биле хандырттыган. Саанчы кыстарын амдырал-чурттагызын колхоз баштаар черинин доктаамал сагыш чопашканынга хүрөөлөткен. Бистиң фермазын бичи суур болуп берген. Мында саанчыларнын хүн бүрү амдыралы-биле холбашкан хей-интиничи черлерин база тургускан.

Фермада уруглар аска бар. Ында саанчыларнын уруглары чыргалдыр өтүп, доругу туралар. Кажан чөм кылып четкиптеп барганынчта, фермазын столовазынга чемени шаап алыр бис. Ол база-ла саанчы кичкинни күш-ажылчы чингедип

турарынык херечизи дор. Ол ышкаш кызыл булуңуус база бар.

Саанчыларнын күш-хүн төлөвүнүн база өсүп турар. Бо чылдын 9 айларынын дугузунда, 830 ажыг күш-хүннерин ажылдап алган мен. Четче эвес саналылаан 1660 аг тарааны болгаш 7000 рубльди холга алдым. Ол дээрге чүтге баштайгы хуваалды болур. Менден өскө саанчылар база-ла ынарчар ап туралар.

Бистиң фермазын район төвүн сүт-биле хандырып турар. Район төвүнүн чурттакчыларын чаа, хонг сүт-биле хандырар сорудагысты эки күүседип турар бис.

М. БОГДАНОВА,
«Октябрь 14 чылы»
колхозтун улуг саанчымы.

Ажылчы чоннуң хереглелдерин долу болгаш четче хандырар

Хереглел кооперациянын ажылдакчылары партиянын XXI съездинин шилчирлеринин база совет садыгынын ажылчы улам экижидер дугайында СЭКП ТК-нын болгаш ССР-ниң Министрлер Чөвүлениң доктаалы амдырал кырынга боттадылар талазы-биле хемчеглерин эп чорудуп тургаш, бо чылдын 9 айларында элөөн эки түнелдерин чеди алган. 9 айларын бараан саарылазының планы 106,1 хуу, нинти чеменилгени—137,2 хуу күсеттинген. Эңир чылдын бо үзениге бо-ларга, чонга 3 миллион 52 рубльдин барааны хей саттыган.

Районда 23 садыг черлеринин чүтге чангызында өскө боттарынык планын онаалгаларын күсеткенер. Оң-биле кады садыг ажылдакчыларынн иштинден мурнакчылар база көвүдөөн. Чижээ, эштер Гаврин, Катайцева, Семечков, Соловьева, Темерова, Воржева олар боттарынын планын онаалдаларын ай санында доктаамал күүседип келгенер. Бараан саарылазы-биле чергелештир белекел база өскөөн. Белекелдин 16 хевирлеринин 11-ри күүсеттинген.

Часык, күсүк хову ажылдарынын үзениде хову тураларынга столоваалар, буфеттер ажиттынын, көжер садыгы үргүлчү ажылдадып, тараажыларны болгаш механизаторларны хандырылазынче улганган хемчеглер база алдынын келген.

Райпо баштаар чери колхозтарын баштаар черлери-биле дугурушкан, садыг, чеменилге черлеринин четкинин калбартыныче база кирген. Чижээ, чокка чедир-де чүтге Сарыг-Сепке чангыс столоваа турган бола, Бүрен-Бай-Хаак, Ильинка, Медведовка, Бүрен-Хем суурларга «столоваалар ажиттынган болгаш ам «Совет Тыва», «Ленинчи орук» колхозтарын төптөрине база ажиттып турар. Оон-биле чергелештир элөөн каш көдээ магазинер база немей ажиттынгылаан.

Бистиң райпо Танды райпозу-биле чырыштыг. 9 айларын түнелениде кол көргүзүлгө-биле күүселеде мынчаар көстүр:

Каа-Хем (хуу-биле)	Танды
Бараан саарылазы 106,1	103,0
Нинти чеменилге 137,2	128,0

Белетипел 143,2 120,0

Устуге чургайлар бистиң районун хереглелчилер нинтилели багай эвес ажалдаанын көргүзүп турар.

Бистиң ажылчында элөөн чымышкынар бар-даа бола, ам-даа шилчирлетиныкын айтырыллар хей. Чокта район нинтилелинң төлөөлчилеринин хуралыга бистиң ажылчыныкына четкестерин илереткен чөптүг саналдар үгүлөөн. Чижээ, Сарыг-Сеп суур 4 км шөйүлгө, ында чүтге чангыс столоваа бар. Ол канчал-даа чедипше. Ол суурнуң садыгыны колдуунда чангыс черде мөөнелген. Ону эдер талазы-биле хемчегин аларын келир чылдын сметазынга көр бис. Ол ышкаш төлөөлчилер «Совет Тыва», «Ленинчи орук», «Бурунгаар» колхозтарын төптөрине көдээ муразиннерин ажалдаарын саналдаан.

Бараан саарылазын шынарлы күүседири тараалектилер база саналдаан. Ону барымдаалааш, бистер эвт, сүт, ногаа, картофель айзын садыгыларын калбартып хемчеглерин алыр бис.

Бистиң район төвүнде үлөтүр комбинаты, СТС дөөн ышкаш хей ажалдакчыларын бугурулге черлери, буфеттер ажиттынын, көжер садыгы үргүлчү ажылдадып, тараажыларны болгаш механизаторларны хандырылазынче улганган хемчеглер база алдынын келген.

Райпо баштаар чери колхозтарын баштаар черлери-биле дугурушкан, садыг, чеменилге черлеринин четкинин калбартыныче база кирген. Чижээ, чокка чедир-де чүтге Сарыг-Сепке чангыс столоваа турган бола, Бүрен-Бай-Хаак, Ильинка, Медведовка, Бүрен-Хем суурларга «столоваалар ажиттынган болгаш ам «Совет Тыва», «Ленинчи орук» колхозтарын төптөрине база ажиттып турар. Оон-биле чергелештир элөөн каш көдээ магазинер база немей ажиттынгылаан.

Бистиң райпо Танды райпозу-биле чырыштыг. 9 айларын түнелениде кол көргүзүлгө-биле күүселеде мынчаар көстүр:

Каа-Хем (хуу-биле)	Танды
Бараан саарылазы 106,1	103,0
Нинти чеменилге 137,2	128,0

И. БЕРЕЗКИН,
райпо даргазы.

Эт бүдүрерин көвүдөдир дээш

Бистиң колхозтун баштаар чери болгаш партия организациязы эт бүдүрерин көвүдөдир херекче чогуу кичээттерин сазып келгени бо чылдын үшкү кварталында боттут түнелдерин биске берген. Күрүнеге саар малдарын дриг дензин улгатылары колхозтун эволюциязынга улуг ажылгыт болган. Бо чылдын күрүнеге саткан боа мал түрүзүн ортумак дензин 300 кг ажыг, хойнуң—45 кг, өшкүзүн—33,5 кг болган. Бир эвес бистиң колхоз өрткен чылдын 9 айларында чүтгө 921 центнер ээти бүдүрерин бола, бо чылдын оң-ла үзениде 1184 центнерин бүдүргөш, 1121 центнерин күрүнеге саткан.

Эт бүдүрерин бедик шынарлыг болдулар талазы-биле бистиң хонгун, дуржуламыг кадарчымыс Арачаа Миничевич Аранды улуг ажылды кылган. Оң каадыннан күрүнеге саткан шарыларын ортумак дензин 340 кг болган ийикке дүң-хүнде немедде дензин 960 грамм бооп турган. Ук кадарчы күрүнеге саткан 112 тонна ээтин 60 хуузу ботунду колданыдан дулгаган.

Бо чылдын үшкү кварталынын түнеленин көргөш, СЭКП райкому болгаш райкүсүмун эт бүдүреринин болгаш он күрүнеге саарынын талазы-биле база мал чемнери белектерин талазы-биле шилчир кызыл туугарын бистиң колхозка тыбыс-ван. Колхоз бо чылдын 1270 тонна эки шынарлыг сигенин, 2250 тонна кукуруза сילוуну чер кырынга саздыр арга-биле белекел алган. Ол чемнер бистиң малымыска четчир.

Эт саарынын хүлээгезин бүрүн күүседириин саналгалары бисте кылдынган. Ортумаа-биле 40 кг дензинг 300 баш иртерин, 37 кг дензинг 100 сергелерин база 300 кг дензинг 40 шарыларын саар бис. Оң түнелениде 162 тонна эт саар хүлээге долду күүсеттер (мурнунда саттынганынга немештар).

Күрүнеге эт саарынын 1961 чылда хүлээгелерин күүседириин сууру бисте амдыгааштан эгелеп тургустуну турар. Чижээ, кадарчы Аандыда 40 шарылар бар. Оларны келир чылдын бирги кварталында саар бис.

Эт саарын база бүдүрерин улгатылары-биле кады малдык уксазын экижидер ажыл база чоруттуруп турар. Ол соруда-биле бо чылдын колхоз 43 баш арыг симменталь уксазыг хунажын инектерин саздып алган. Олар сүт бүдүрерин ул-

гаттыларынга бистиң келир үеде дайыр күжүвүс болур.

Хой малдык уксазын экижидери-биле тарып бооздылганы эгелөөн бис. Бо чылдын сентябрь айда 358 баш хойларын тарып боозаткан, ол ажал ам-даа үрүтүлүп турар.

Колхоз баштаар чери, партия организациязы ам мал кыштагалдымыкынынга бүгү тала-биле белекелче кирген. Ам кажаларын септерин, чымышкылар болгаш малчынарнын чурттага бажынарнын чагайжыдыры бүгү тураларда кылдынын эгелөөн. Оон ынай мал чемнерин фермаларга, малчынарнын тураларына чедирери база эгелей берген.

Ам улуг Октябрынң 43 чыл оюнун байырлаадымга улгустуруп күш-ажылчы белектерин туудар дээш малчынар аразында социалист чарышты калбартааннар. Ол чарыш өөрүнчүгү түнелдерин бээр чугаажок

«Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы» Ленин аттыг колхозтар дүк бүдүрер болгаш саар талазы-биле база эрестит ажылдааннар.

Бисте чер ажылчылар мал ажылчы жожулан турар болганда бо талазы-биле ам-лаа шилчирлээр айтырыллар хей бооп турар. Оларнын бирээш бола, мал өстүреринин планын күсетип болур. Колхозтарда бо чылдын бүгү чүшү малдарнын баш сааны өстүреринин планы күсеттинген.

Оон ынай малдык чаш төлүн камгалап ап турарынык хуузу дыка куду. Чижээ, ортумак сан-биле алдыга колхозчу сектор 190 төрүүр хойлаан на 59 хураганарын алган. Бо талазы-биле «Тилселге», «Ленинчи орук», «Совет Тыва», «Коммунизмче орук» колхозтар эң куду көргүзүлгө. Ол ажыл-агыйларда 190 төрүүр хойлаан на 33—48 хураганарын доруктуруп алганы чөгенип. Ол чепсек, жожулангай чорукту чайладырыче партия, совет организацияларын болгаш көдээ ажыл-агыйнын тускай эртемниглеринин база бүгү малчынарнын күжүн улгандырар бис.

Келир чылдын дүжүдүнүн үнденин—күсү чер андарылазынын планын күсетеринче бүгү механизаторларнын күжүн мөөнээр-биле казы мал камгаладымыкынчыне белек келче кирген бис. Мал кажаларын септерин, малчынарнын чурттаар бажынарнын туудар болгаш септерин, фермаларга болгаш тураларга мал чемини кураадыларын өөрүтүп чедирер—бо бүгү бистиң мурнувуста кышка белектелиң хүн айтыры болуп турар.

«Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы» Ленин аттыг колхозтар дүк бүдүрер болгаш саар талазы-биле база эрестит ажылдааннар.

Бисте чер ажылчылар мал ажылчы жожулан турар болганда бо талазы-биле ам-лаа шилчирлээр айтырыллар хей бооп турар. Оларнын бирээш бола, мал өстүреринин планын күсетип болур. Колхозтарда бо чылдын бүгү чүшү малдарнын баш сааны өстүреринин планы күсеттинген.

Оон ынай малдык чаш төлүн камгалап ап турарынык хуузу дыка куду. Чижээ, ортумак сан-биле алдыга колхозчу сектор 190 төрүүр хойлаан на 59 хураганарын алган. Бо талазы-биле «Тилселге», «Ленинчи орук», «Совет Тыва», «Коммунизмче орук» колхозтар эң куду көргүзүлгө. Ол ажыл-агыйларда 190 төрүүр хойлаан на 33—48 хураганарын доруктуруп алганы чөгенип. Ол чепсек, жожулангай чорукту чайладырыче партия, совет организацияларын болгаш көдээ ажыл-агыйнын тускай эртемниглеринин база бүгү малчынарнын күжүн улгандырар бис.

Келир чылдын дүжүдүнүн үнденин—күсү чер андарылазынын планын күсетеринче бүгү механизаторларнын күжүн мөөнээр-биле казы мал камгаладымыкынчыне белек келче кирген бис. Мал кажаларын септерин, малчынарнын чурттаар бажынарнын туудар болгаш септерин, фермаларга болгаш тураларга мал чемини кураадыларын өөрүтүп чедирер—бо бүгү бистиң мурнувуста кышка белектелиң хүн айтыры болуп турар.

«Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы» Ленин аттыг колхозтар дүк бүдүрер болгаш саар талазы-биле база эрестит ажылдааннар.

Бисте чер ажылчылар мал ажылчы жожулан турар болганда бо талазы-биле ам-лаа шилчирлээр айтырыллар хей бооп турар. Оларнын бирээш бола, мал өстүреринин планын күсетип болур. Колхозтарда бо чылдын бүгү чүшү малдарнын баш сааны өстүреринин планы күсеттинген.

Оон ынай малдык чаш төлүн камгалап ап турарынык хуузу дыка куду. Чижээ, ортумак сан-биле алдыга колхозчу сектор 190 төрүүр хойлаан на 59 хураганарын алган. Бо талазы-биле «Тилселге», «Ленинчи орук», «Совет Тыва», «Коммунизмче орук» колхозтар эң куду көргүзүлгө. Ол ажыл-агыйларда 190 төрүүр хойлаан на 33—48 хураганарын доруктуруп алганы чөгенип. Ол чепсек, жожулангай чорукту чайладырыче партия, совет организацияларын болгаш көдээ ажыл-агыйнын тускай эртемниглеринин база бүгү малчынарнын күжүн улгандырар бис.

Келир чылдын дүжүдүнүн үнденин—күсү чер андарылазынын планын күсетеринче бүгү механизаторларнын күжүн мөөнээр-биле казы мал камгаладымыкынчыне белек келче кирген бис. Мал кажаларын септерин, малчынарнын чурттаар бажынарнын туудар болгаш септерин, фермаларга болгаш тураларга мал чемини кураадыларын өөрүтүп чедирер—бо бүгү бистиң мурнувуста кышка белектелиң хүн айтыры болуп турар.

И. БОЛГАНОВА,
«Октябрь 30 чылы»
колхозтун даргазы.

Инектерим чүге сүткүр апарганыл

Сес чыл ажыр саанчылап келдим. Оон беш чыл бо колхозка саанчыладым. Приморск крайга саанчылап турумда, мен 4 сүткүр уксаалыг инектер быжылтаттыган турган. Кажан манаа келирме, тыва инектер быжылган берген. Ол инектерин сүдү аажок хонг, ыччалы-даа сүткүр эвес болулаан. Оларнын сүдүн көвүдөдир дөөш, бар-ла турар аргамай ажылдаан мен.

Кыжын инектерин сөөк черге саап турган. Ол чорук инекти эмин доңуруп, он шугудалдытар, оон орта эдин берейн баар. Шала сагынган инек астиге бээр, ол улуг сүткүр эвес апаар. Ычангаш инектерин чымыг кажаага саар кылды өөрөткен мен. Инектиң сүдү көвүдөөн туудум, оң чемгерини күштедирер тургаш, ону база сагывай турган. Инек бүрүзүн хайгааран тургаш, чемгерилгезин күштедиргеним түнелениде, инектер чорутулуп эгелөөн. Кыжын инектерин хем суундан суггарып турганын оксаат-

таш, ам сүтүн чымышып берип турар мен.

Ол бүгү ажылдарын түнелениде инектерин чоруту сүткүр апарган. Бо чылдын менде 64 саар инектерин быжылган, 9 айларын дугузунда инек бурузунден-не 1572 литр сүтү саап алган мен. Нинти-биле алдыга 67215 литр азы 4201 пуд сүтү саттыган ол. Алган хүлээгезини чыл төвчүтүңге чедир күүседип шыдаар мен.

Саанчылап турарымдан ангыда, колхоз баштаар черинде кеңигүтүң кижи мен. Ычангаш мен 4 төп фермазын камгалаашкында белектелиң дааскан. Чамдык ажалдар ам-даа белең эвес. Октябрынң социалист Улуг революциязының 43 чыл болур өнго эрестиг журажыр дээш фермада бар турар чепкестерин дарый чайладыры-биле хемчеглерин ап турар мен.

«Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы» Ленин аттыг колхозтар дүк бүдүрер болгаш саар талазы-биле база эрестит ажылдааннар.

Бисте чер ажылчылар мал ажылчы жожулан турар болганда бо талазы-биле ам-лаа шилчирлээр айтырыллар хей бооп турар. Оларнын бирээш бола, мал өстүреринин планын күсетип болур. Колхозтарда бо чылдын бүгү чүшү малдарнын баш сааны өстүреринин планын күсеттинген.

Оон ынай малдык чаш төлүн камгалап ап турарынык хуузу дыка куду. Чижээ, ортумак сан-биле алдыга колхозчу сектор 190 төрүүр хойлаан на 59 хураганарын алган. Бо талазы-биле «Тилселге», «Ленинчи орук», «Совет Тыва», «Коммунизмче орук» колхозтар эң куду көргүзүлгө. Ол ажыл-агыйларда 190 төрүүр хойлаан на 33—48 хураганарын доруктуруп алганы чөгенип. Ол чепсек, жожулангай чорукту чайладырыче партия, совет организацияларын болгаш көдээ ажыл-агыйнын тускай эртемниглеринин база бүгү малчынарнын күжүн улгандырар бис.

Келир чылдын дүжүдүнүн үнденин—күсү чер андарылазынын планын күсетеринче бүгү механизаторларнын күжүн мөөнээр-биле казы мал камгаладымыкынчыне белек келче кирген бис. Мал кажаларын септерин, малчынарнын чурттаар бажынарнын туудар болгаш септерин, фермаларга болгаш тураларга мал чемини кураадыларын өөрүтүп чедирер—бо бүгү бистиң мурнувуста кышка белектелиң хүн айтыры болуп турар.

«Ленинчи орук», «Октябрь 30 чылы» Ленин аттыг колхозтар дүк бүдүрер болгаш саар талазы-биле база эрестит ажылдааннар.

Бисте чер ажылчылар мал ажылчы жожулан турар болганда бо талазы-биле ам-лаа шилчирлээр айтырыллар хей бооп турар. Оларнын бирээш бола, мал өстүреринин планын күсетип болур. Колхозтарда бо чылдын бүгү чүшү малдарнын баш сааны өстүреринин планын күсеттинген.

Оон ынай малдык чаш төлүн камгалап ап турарынык хуузу дыка куду. Чижээ, ортумак сан-биле алдыга колхозчу сектор 190 төрүүр хойлаан на 59 хураганарын алган. Бо талазы-биле «Тилселге», «Ленинчи орук», «Совет Тыва», «Коммунизмче орук» колхозтар эң куду көргүзүлгө. Ол ажыл-агыйларда 190 төрүүр хойлаан на 33—48 хураганарын доруктуруп алганы чөгенип. Ол чепсек, жожулангай чорукту чайладырыче партия, совет организацияларын болгаш көдээ ажыл-агыйнын тускай эртемниглеринин база бүгү малчынарнын күжүн улгандырар бис.

Келир чылдын дүжүдүнүн үнденин—күсү чер андарылазынын планын күсетеринче бүгү механизаторларнын күжүн мөөнээр-биле казы мал камгаладымыкынчыне белек келче кирген бис. Мал кажаларын септерин, малчынарнын чурттаар бажынарнын туудар болгаш сеп

Артель Уставын хажыдып болбас

Улуг-Хем районун «Улуг-Хая» колхозунун баштаар чери болган манда партизань организацианы нийтлэн мал ажылыга удуртуулган кошмак тургусканын чамдык ишчилер кезде ажыл-агый артелини Уставын каржыны-биле үрөп турарын фактыларын «Шынын» бидижилери боттарынын чагаларыга илереди турганнар. Ону барымдалааш, редакция материалдарын хынал берген. Мычтангаразында улуг чептерин демдегелери чутула деп санаан.

Чамдык ишчилер нийтинин калып харысалга чокка кагалалаш, колхозка биче эвес когаралды таварыштырганлык фактылары бар. Хойжулар Кызыл-оол—27, Дамык-оол—22, Маны-Хая—13, Капсыл-оол—9, Дага—5, Ендан—4 баш улуг хой, өшкүтү ис чокка чидиргенер. Чагыс-ла Маны-Хаяда эскелери оо хойларын өртөн колхозка амдыга чедир төлөп бербес.

Колхозтун баштаар чери шээр малды дугарлаван чорук өөн тилин бууларынга чыгарла-ла илди болуп турар. Бригадаларга чен кылдыр малды чаргалдарга, өөн ээдин скарка кирип демдегелер чуртуну колхозтун удуртукчулары барымдалаван иелген. Оон туржук ол колхозтун даргазы турган болган ам даргалык аралачкыны өөн Сөмбөрүч колхозчуларын нийти хураанын азы колхоз баштаар черинин шиптир чокка нийтинин өчүзү тус-тус кижилерге чөпшөөр бээр буруу практиканы болдурун турган.

Көдө ажыл-агый артелинин Уставын каржыны-биле үрөп хажыткан херекке районун чамдык удуртукчулары беш киришкен. Чизээ, СӨКК Улуг-Хем районунун секретарлары эштер Лопсан-Серен, Доржу, райкүсөөнүн даргазы эш Туметей олар өөн Сөмбөрүч бакмел чөпшөөр-биле колхозтун бир-бир иртерин азы хойларын чоокта ча алганнар. «Даргаларга, а ол ишканы өске-да кижилерге өртөн чыдагы браттагын хойлары чөпшөөр берип турган мен» деп өөн Сөмбөрүч аас-биле тайлыбырлан тура-да, «бо барган эше семе чүрөдөн бөөрдү» деп, хойжу Тойбу-Хаарын адыга өөн бакмел турган айтымыкыларын үстүндө тайлыбырлар чаал-да шындыкка. Колхозтун даргазы турган Талчинин болган Сөмбөрүч мындагы арга-биле тус-тус кижилерге берген 10 ажы баш хойларын хуруне кирип берген болза, колхозтун өмт планын күтүседирге дөгүм болуп турган ийик.

Артель Уставын хажыдырлар-биле шындык демсежер, колхозтун экономикаын быжылгаар хураалды үстүндө ады үрөп удуртукчуларын бө шын эвес чоруну колхозчулар элдесипти тургалар. Райкон секретарларынын хой өртөнгө берген 200—200 рубльдерин колхозта партизань организацианы секретары эш Мижит-Доржу хураап алган. Сөмгү хүндө колхозчулардан ахыт-биле хой сазар ахылга ол чайырап турар. А райкүсөөн даргазынын бер-

ген 200 рубльди колхоз бухгалтери Бегинкей хураап алган, өөн-биле хой сатпай, харын арага сатып ишкен.

Колхоз бо чылын дүк сазар планын күтүспөтөн турда-ла чоокта чаа 8, 9 айларда күрүнеге дулаанга 1700 хойну дүтүп кыргын албаан.—Мыча хойну агарлаан болза, ол дүк-биле бети дөргө-ле 20 муң рубльди колхоз бөдүнүн орутаанынга кирип ап болур турган ийик—деп, колхозчулар хараадан турганнар.

Шээр малды күтүпүчү болган улусанын аайы-биле үер ажыл колхозта чоруттуман, өөн туржук бо чыгы хураганнар беш киришкенде чедир-ле илереди хөөр. Колхозтун 18 кыштарын чүгле күтүпүчү септеген кылдыган, а 15 кыштарга улуг септеге ажылды чорудуру негетинип турар. Амгы үедө ол ажылды 12 туугулар чорудуп эгелен болза-да бүгү кыштарын септеген чөгүрү үезинде оларын дозуп шыдавымы билдингир. Күсү үедө беш хойжулар Хууракын, Капсыл-оол оларын көдөн хойлары кажаа чок чагаларга берсе. Хойну дүпө туду манаар чорукка олар таварыш тургалар.

Малчынарын амдырал байдык аккидеринче колхоз баштаар чери кичөөтөйиң чепсе салын келген. Бүгү хойжуларын иштанде 5-ле хойжу агуг, эскелери чайын, хурун болган чызын ховар чөпшөөр чадыр тудуп ап чорутулар. Мычтангаразы оларын чурталга бакжынары бар болза-да хой нуруу-туугу шылары багай, кышталары, шылары чок, сонгалары тар, чамдыктарын рамалары беш киришкен.

Колхоз нийтинин-биле сүт саалдык чыл планын 50 хире-ле хуу күтүскөн. Оон чыдагааны—хей сазар инектини кызыраанында. Чизээ, № 1 ферма план бугаар 130 инек саар турган, амга чедир чүгле 83 инек саан келген. № 2 фермада дык хей инекти ам-да базыларды биле эдирип саар хожудайгы арга үргүчүлөп турар. Кадарчы В. Шойнуу колхозтун 40 хире инектини сүдүн бөдү сагтан, ийн улуг доскаар ишти хойтпакчы арагазын үргүчүлөп, өөн-биле кады хей саргалын белеткен ап келген чөпшөөр колхозчулар чуталашкы турган. Колхоз инектине өске кижилерин хурунда инектини сатып алган, малдар чорукту ол үргүчүлөп турар. Бөдүнүн чиземде ийн салын инекти дайыптыган хирезинде-ле инек малды хей-биле үндүр чарып келген. Чизээ бо чылын ол—2 муң дурганы, 1 шарыны колхозка болган улуска берген. 2 инекти рынокка саткан, 3 инекти тус-тус кижилерге сүдүн саар кылдыр ачыкка берген. Чокта чаа өгелген төрөинге бир инекти бээрли ол баа алган.

— Эш Шойнуу талзымын колхоз малын эскер чараланын бактым меңга билдинээр—деп, ревизия комиссиянын даргазы эш Самбуу меделген тура-да, үстүндө чөпшөөр Шойнууга хажыдыр-

паны ол тодаргай шынытпашан. Оон ачтыда бөдүнүн чок төрөли Кунгаа дөргөнгө өртөн чыдагы күтүгүдө колхозтун бир улуг сувай инек ол чөпшөөр бөөрге, ошу рынокка 2900 рубльге сатканын, а оон орун болуп дөш Кунгаа колхозка хуван инек бергени эш Самбуу аки билди. Мычтанга-да ол инекти хуванга орнаарын колхоз баштаар чери чөпшөөр чүве деп, тайлыбырмы сөзүндө оон кыла бергени база-ла элдентиг. Бир эвес баштаар чери улуг инекти хуванга орнаарын чөпшөөр турар чүве болза, ол дөргө артель Уставынга канчап-даа дуушпес.

Ол колхозтун ажыл алтарын илдилеп чуртун чок чоруктар үргүчүлөшпашан. Хурундө ажылдар алтарын чамдык кижилер мунган, дааны агым арагалан азы ам-хурунда хөрөн кылып шаап турар чоруктар бар. Оон улумундан чүгле сөмгү үезин дуртууда бешин 10 ажыг аыт ис чокка чыткыт.

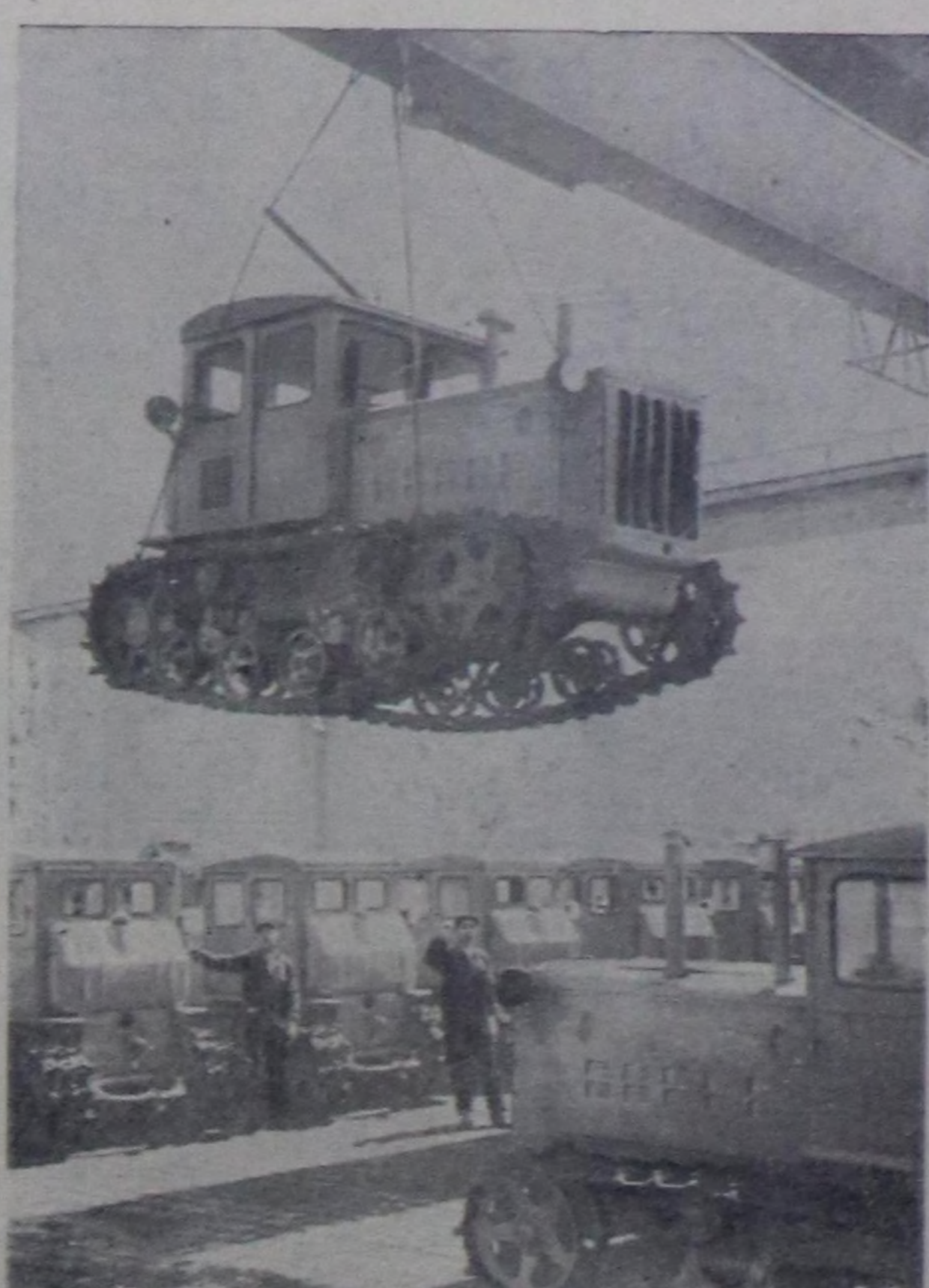
Нийтинин-биле бо колхозтун ажыл-агыйын тус-тус адырларын байдал кончүт саздалгай. Оон улумундан районда хожудайгы колхозтарын бирөөн болуп ол артпашан. Туугу ажылында тодаргай чөпшөөр кончүт эвез. Колхозчу суур шөөдүт-ла чаагайдыман. Бешин чаада нийтинин малын кол оларды болур Эжикте артыжаарда бешин колхозчулар бөдүнүн сатып алган техниказы—катерины амыгал шыдавай, өргө-ле дымык хемези-биле Улуг-Хемин үш септерин ээлчекки келип тургалар.

Колхозтун баштаар чери Эжикте гусай бригаданы тургускан. Оон төвү Эжик аксидан 15 километр ирак Оорут деп чөдө тургустунал чорук таарымча чок. Чүге дык, бригадалык колхозтун-ла Эжик аксидан колхозтун-ла Эжик аксидан хожуларын чорудуп турар. Сиген шөлү база-ла мыда хей. Мычтангаразы төвүн кол ажылдар чуртотундан ирак тайга эрөөдө апарып тургусканын хөрө чүл? Шынында ол бригада бо чылын Эжикте 300 га хире тараа культуларын тарааш, оон суттарына хандырбаа хужурда тарааларын хей нуруу чөдө калдыган.

Колхозта нийтинин малын хөжүдөргө, оон продуктуун бедидирине шиптыкты үстүндө шышаш өске-даа чөпшөөр шиптирлиг тайдалды чутула. Күш өстүр болган башкы тудар ажылдарын организаатарын таварычылгы байдалдар ол колхозта бар. Амгы үедө колхозчулар балык тудар ажылды чөртүлдөй турду, оон сурунун чөк-карымында Шагаан-Арындан болган Кызылдан келген балыкчылар хүн бүрдө тонна-тонна балыкты тудуп тургалар.

Хей адырлыг ажыл-агыйын хөжүдүп болур перспективин «Улуг-Хая» колхозу району чыдагы болган об-ластын мурактык колхозтарын илдилеп чөдө чөккү чылдарды көпүрө дугайнда айтыртыгы сонгалардын болбас.

С. ЛОПСАН.

Кылат Улус Республика Ловид № 1 трактор заводунун коллектив бөдүрүлгөни темпелерин дүргөлдөп турар. Бо чыдын эртен айларында тракторлар бөдүрүп үндүрөтү айып катал көрүлдөн.

Чурукта: бешин тракторлар заводтун камаанынын иштине. Ян Чень-хэньиң фотогу.

КНО-НУН КОЛ АССАМБЛЕЯЗЫНЫН XV СЕССИЯЗЫНДА

НЬЮ-ЙОРК, октябрь 14. (СЭТА). КНО-нун Кол Ассамблеясында нийти политикти чуталашкыга доостурунга чооктуулук турар. Беш ораторларын—Муруну-Африка Эвиллин, Салвадорини, Коста-Риканын, Кирини болган Индиянын төлөөкчилеринин санал бээр артык.

Октябрь 14-те эртенги пленарлык хурал Муруну-Африка Эвиллинин дашыкты херектер министр Э. Лоуини санаа бериниши-биле амыктанган. Ол бөдүнүн чуталашкы элдэн чартык кеминде кыжа чок курут турду чуталаш турган. Хей-хей төлөөр чыгыс кыжагы төлөөр кыжа, чамдыктары бүрүн-биле чок турганнар. Журналистер олар олутур курутпашан. Парламент төвүнүн эрөөлүндө болган бөдү чөгүлдө коридорларда журналистер барык кырылган болган. Телешоорлар дуулаптык, столдарын болган бакжы ишканылар өскөр чыдадып калган, чаа медьелерин дамчыдып бээр дөш кым-да телефонче болган телеграфче маннавайгы турар. Бөгү күс чөриак корреспонденттеринин бирөөнүн илереткени-биле алмыга, бугу-ле чаа чүдөдө совет төлөөрүн баштын Н. С. Хрушев алган чана берген.

Муруну-африка төлөөкчиси Муруну Африкада «Фашизм өсү-үрүмү буруу шаап көөрүн негезин дөш африка куртарын мят чогу-биле күтүлдөп турган.

Муруну-Африка Эвиллинин төлөөкчиси, хожуну фактылар ажыллап, бөдүнүн чазанын иштине политиканы харын гуманны болуп турар дээр чөргөн чүвени көргүчөрин оралдыкы турган.

Салвадорини төлөөкчиси Рафаэль Уркиа КНО-га Кыдаттын төлөөкчисин дугайында, Конгога Хаммар шөдөндө илдилешкенин дугайында айтыртыгы база улустар аразын өске-да айтыртыгынын талзы-биле Ассамблеяга шынгын меделгелерин кылган деп хөрдөп чуталаш турган. Тайбынын салынуу улуг күрөөлөрүн—хамкытык мурунда СССР-нин болган АКШ-ни холуду туруп турар деп демдегелени, Уркиа «улуг күрөөлөрүн аразынга чуталашкыларын АКШ-нуу хайгаралы-биле катан элөөнүн дүргөлдө» деп саналган.

Коста-Риканын төлөөкчиси Гонсало Орте Мартин Латин Американын чурттарынын экономиказынын таварыш турар бергенин дугайы чуталаш турган. Илгичин ол чурттарже кири сөөртүр бараанынын өртөкчөрин улгалды турарын, а оларын дакшаар үндүрүр көдө ажыл-агый чыг-зынгер өртөкчөрин кудулду турарын ол хомулду чуталаш турган.

Оон даразында харын бөгү чуртуну бугаар Ливанын, Колумбиянын, Либериянын төлөөкчилери чүве чуталашан.

Кол Ассамблеянын даразында пленарлык хуралы октябрь 17-те эртен болган.

Лаос бөдүнүн хамаарышпас чоруун камгалап турар

ХАНОЙ. (СЭТА). Суванна Фуманын чааа-биле лаос патриоттарын партизаны Нео Лао Хак Саттун аразында чуталашкыларын Вьетнамда үргүчүлөшпашан. Ийн ууда хурал болган. Октябрь 15-те премьер-министриниң турар бажымынга ийн агы төлөөр база катан чымыган.

АКШ-тын күрөө секретарынын Иракты Чөм-түн херектеринин талзы-биле дузалашкы Парсонс октябрь 12-де Лаоста чөдө берген деп чүве билдингир болгай. Ол америк дипломат болган оон кады келгенери—дамгалам министринин дузалашкы Джон Ирвин болган АКШ-тын бөгүм океанда шериг-далай күстөрүнүн штабынын чөпшөөр Герберт Риди—Лаостун хаанынын өртөөн турган Луан-Прабани-биле Лаостун наймысымы Вьетнамдын аразында ийн-бөөр хап-ла тургалар. Лаостун чазанын ийн-ишканын кылдыман, олар Нео Лао Хак Сат-биле агы чуталашкыларын соксадыры болган үй-өөчүн генерал Фунг Носаван-биле кады Патет-Лаога удур демсежерин ийеген турар. Идыг болза-да Парсонстун аян-чорукчулары Вьетнамга таарычылгы тунелдерин бербес.

Суванна Фуманын чааа Совет Эвиллин-биле дипломаттыг харылашыларын туду бөөрге АКШ-тын соксадыкы кааны дузалашкы Парсонстун кол-ла ийеген алган келген чутуу болур. Мычтангаразы ук дузалашкы соксадыкы тур кала чүдө болур, мычтангаш бир эвес Суванна Фуманын чааа бөдүнүн ол политиканы өскөртпес болза америк дол-

ларга кордан хөрө чөк деп кажарлап чуталашан.

«Бир эвес американыр бешке дузалашкы чөк болза, оларын боттарында-ла багай болур. Бистер эше чөдө дузалашкыны туп алыр бис» деп Лаостун премьер-министри аша харылап чуталашан. Нейтралдыг политиканын ойталавас, Патет-Лао-биле чуталашкыларын ойталавас болган контрреволюци бөдүлгөниши-биле чуталашкыларын чөдө болбас деп Суванна Фуманын меделгенин дашыкты корреспонденттер меделген.

Оон чуталашкы болза үй-өөчүн лерде кара чыгыс дүжүп бөдүнүн арганы артык, мычтангаш «олар оун ийн-турамы-биле кылар болза өршөөл көргүзүр алар...»

Парсонс 1956—1957 чылдарда Лаоска америк алчин турган, мычтан Лаостун хаан чааа-биле Патет-Лаонун аразында чөртүп турган чуталашкыларынга шиптыктарын өрдөдөп турганын сагалдыра чөгүр.

Парсонстун чөдө ишкени чок болган чөдө соонда чөдө берген чери Бангкок болза Лаоска удур сүлөөлөшкенин төвү болу берген. СЕАТО-нун төлөөкчилери Лаосту байдалды дугайы чуталашкылар-биле барык соксаал чокка хурадалар. Лаостун хөрөөн «дүрүм баугаар» холгаарларынын аргаларын илдеп турар.

Октябрь 15-те АКШ-тын күрөө секретарынын дузалашкы Талланды, Лаоста, Камбоджада болган Муруну Вьетнамда америк элчининин сургаалдыгы чөвүлөп хурун Бангкокка өрттирген.

Колонизаторларнын Конгода сүлчээзи

АКРА. (СЭТА). Лумумбанын дүрүм баугаар сонгустурун чааан саттыкчы Чөмбе, Мобуту оларын талзы-биле дүжүрүкче АКШ-тын Конгода чорудуп турар хоралачкы ажыл-чорудулга-биле холбоштор Гананын парламын дүжүрүп турар. Бүтүрөдүг барымдаларын айтпашан, «Гана таймс» солунун көрөспондентинин Элизабетвилден илдилеп турары болза, чалга Чөмбөгө дуза көргүрө-биле шериглер Муруну-Африка Эвиллинден (МАЗ) Катангада кээп турар. 300 солдаттар болган офицерлер составын баштайгы бөдүтү МАЗ-ден чортупан.

Көргөн кижилерин дындадып турары-биле алырга, муруну-африка шериглерин америк болган белги самолёттарга олуткан, Катангага чорудуп турар. Американыр ол шеригерге транспорт самолёттарында алдыда бөө-чөпшөөк болган ок-чөмөкчи база берип турар деп ол-ла кижилер дындадып. Чөмбө португал колония Англадан шериг дузалашкыны алыры-биле «бөдүнүн харылашкыны илдеп-биле» бөдүн турар деп дындадып.

Мобутуны тудуп хортуларын чөдө илди дөш ол солдаттары Леопольдвилден диктаторжу Мобуту келдирген турган дөшүн дындадып база демдегелен турар.

Редактор Н. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА БӨГҮН

«ВЛКСМ-нин 30 чылы»: «Улуг алга—«Кижиниң ханы суг эвес»—12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.15 шактарда. (Ичче залга)—«Сербия»—5, 7, 9 шактарда.

«Восток» «Дүргүн дугайында төөл»—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда. Бо кино-биле кады «Пауэрстин дугайында суд чорудулгазы» деп киножурнал үер.

ОБЛАСТЫН КИНОЗНАННАРЫНДА

Көвүрүг Кештиниев деп кинону көрүөр.

Эш-хуу ёзузунун тиилелгези

(Корреспондентиниң демдегеленден)

болган. Моң улумундан чүгле чайдөм өөн-биле «киржикчилери эвес, харын «Студия Олимпикон» ногаан шөлүнге азы «Палацио делло спорттун» бөксөлар ринизамында, «Терме ди Карааланын» гимнастика дөргөлөрүн азы «Базилли ди Массенцион» хуреш чыдыларында-да ол кайгачтыкты маргылдык мөйөлдөргө херечилери болур аас-ажыктыг болган кижилер база тайбынын болган найралдын, чагай сөткөлдүг кады ажылдажылганын идеялары-биле сиңипкен турган.

Язы-бүрү чурттарынын спортчуларынын аразыга найрал хөстү болган дүргө калбарып турган. Ол найрал бүгү-ле чөдөргө, калдык-да байдалары: кады белеткелдерге-да, көрүдө олуттарында-да, автобуска чөртүп турган үелерде-да тылтып кээп турган. Ол найралдын түшөөлү эң-не кайгачык болуп турган: берге байдалга таварышан спортчуга өске чурттуга командазын оон маргылдыгы кээп, дузалашкы бээр чоруктар бешин хөвөр эвес болгулаан.

Бот-боттарыга хандыкшылдыг болган хурун-биле оон меделгелерин чурттакчылары хой дөшүгү, язы-бүрү аймак-сөөктүг, мычалдажык найралдыг өг-бүлө болуп турган суртга база илерен турган.

Спортту аныктарын тайбын болган амы-дунмалышын чутууга эң чөк кижилер тургалар, Олимп шөдөндө үезинде Римге тийген турган «олжашкы сорукка» кым-да шиптыктап шыдаван. Олимпиданын

буулан ажылы турганынын үезинде чанайышчилерин бугар-бак үлдөдөгилерин манжа хамарыштыр сактын болур, чанайышчилерин бүгү Кыдаттын төлөөкчиси кылдыр хураамы барган дөш олар «удур-ламышкыны» кылдыры оралдыкылар.

Мычтангаш XVII Олимпий өөн-биле кол түшөөлү болза эш-хуу ёзузуну болган ак-сеткилдиг кады ажылдажылганын сөрүтүүгү тиилелгези болган.

Маргылдыкты спортчу түнелин ап көрөгө, ол ам бүгү дөдөгөй билдингир болгай. Нийтинин-биле чуталашкы, ол болза совет спортчуларынын улуг бөдүнүн чанайышкы тилелгелери болган СРЭ-ий бүгү команданын магалы чөдөшкөн-нери болур.

Олимпий өөн-биле Совет Эвиллинин спортчулары чүгле үш катан кириш турар болгай. Совет Эвиллин 1952 чылда Хельсинкиге болган олимпидага бир-ле дугаар киришкен, американыр-биле дең саннары болуп, ол-ла дөргөн эң күштүг коллективтериниң санына кириген.

Дөрт чыл өрткөндө Мельбурнга болган маргылдага бистиң спортчуларымыс киришкен, бөдүнүн кол маргылдыгы—Американың Каттышкан Штаттарынын командазын сан-даа, алчин медаль-да талзы-биле ашкан, бирги чөри бузурелдиг элөөн.

Утурганын негеп алыр дөш американыр Римин Олимпий өөнүгө кичөөтөйиң белеткен турган болган «канчап, чөп-даа болза Россияны ажарын» бөдөн турганнар.

Мычтанга-да Совет Эвиллин база катан тилекчи болган, харын ол тилекче Мельбурнга болганымда-да артык бузурелдиг болган.

— Н. С. Хрушев «Балтика» деп турбоэлектростанция-биле Америкаже бар чөдөш, бистиң спортчуларымыстын Римге тилелгезин дындадып, совет олимпийчилериниң чөдөшкенинге улуг үнөлөшкенин берген. «Бистиң спортчуларымыс совет кижилериниң идеясын шыныткан-дыр. Ол кончүт тааланчыл-дыр»—деп, Никита Сергеевич чуталашан.

Олимпидага тилекчи болган совет спортчулар Римге бүгү-янынын кичөөтөйиң түшөөлү турганын чыгарла-ла билдингир. Олар каалаа— стадионда-да, олимпий сууруну кудумчууна-да, столвалга-да кестүн келерге, өңүктөри болган өске чурттарынын спортчулары, спортту аки билди кижилер, журналистер, анал-ла дөдөгөй сөзүрүлгө бо-ла оларын долганман тургулаар.

Совет кижилерге идыг сөзүрүлгө хамкыкты мурунда Совет Эвиллинин улустарынды амдык-ралдык бүгү талаларына сөмгү чылдарда чөдө алган улуг чөдөшкенин болдуруп турары билдингир. Совет кижилерге идыг шыкы болза бистиң күрөөнүн тайбын болган найрал дөш демсежер мога чокка үргүчү чорудуп турары-биле база холбоалыг.

Өске чурттарынын олимпий командаларынды дугайында каш сөс.

Олимпидага ийги чөри элөөн Американың Каттышкан Штаттары-

нын командазын негр спортчулар шылараш. Дөдөгөйиң олимпий комитетиниң президентин Эвери Брейдентид Римге чуталашкы-биле алмыга, американыр олимпий өөн-биле маргылдыктын баштайгы чартында-ла буураашкына таварышкан, бир эвес кайгачтыкты спортчулар—негрлер эвес болза, АКШ мырнын ам-на спорт талзы-биле ийги чөргөн чөдө болган турар ийик.

Ушкү чөри элөөн негептер эки командазы киригенер. Ийн герман күрөөнүн эң күштүг спортчуларында тургустунан ийги герман олимпий командазы чик атлетика болган хемелөөштин маргылдыгына эң-не чөдөшкенин болган.

Африканын анык чурттарынын—Марокконун, Эфиопиянын болган Гананын төлөөкчилериниң олимпий медальдарын тилеп алган спортчуларынын улуг чөдөшкенин ден демдегелер ужурул. Олунан Африканын аныктары спортка мергежиди база чөдөшкенин шыгөөдөп ап турар.

Римге болган XVII олимпий өөн-биле найралдык кады ажылдажылганын, улустарын тайбын болган демдегелер чутуудуну ёзулуг тилелгези болган. Бистиң чуртка ол болза күш-кулууранын болган спорттун бүгү-үлүсүг калбак хөгжүлдөниги база тилелгези болган.

Даразында олимпий өөн-биле дөрт чыл болган Токиога болур. Оон түнели Римге болган Олимпиданын чөдө, чөпшөөр өрөшп бөрүшүш, аша алган эгелен хынамчалык белеткенеринден хамаларжы.

Евг. БАШМАЧНИКОВ.

РЕДАКЦИЯНЫН АДРЕСИ: Кызыл, Шетевкин кудумчуу, бакы № 3. ТЕЛЕФОНЫ: редакторуну 24-63, пропаганда кидистерин 23-54, харысалгалыг секретарынын болган харысалгалыг дежурныйн 23-35, көдө ажыл-агый, үлетир болган транспорт дитамалдачыларын 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 21-47. Солун келбей барганда 32-75 телефонче долгаар.

Чагыт № 2652. Культура артелинин типографиясы.

ТС—00950.